

K O N G R E L E R

IV cü MİLLETLERARASI SOSYOLOJİ KONGRESİ (Eylül 1959) :

Milletlerarası İdarî İlimler Kongresini hemen takiben İtalya'da 7 Eylül 15 Eylül tarihleri arasında Milano/Stresa'da UNESCO tarafından tertiplenen «IV cü Dünya Sosyoloji» kongresine Prof. Dr. Yavuz ABADAN ile birlikte katıldım.

Kongre Milletlerarası Sosyoloji Birliği ve İtalyan Sosyal İlimleri Derneği yardımı ile organize edilmişti. Kongreye hâkim ana fikir «*Toplum ve Sosyolojik bilgi*» konusu idi.

Kongreye çeşitli kıta ve milletlere mensub bine yakın delege gelmişti. Sosyal ilimler literatüründe şöhret sahibi olan hemen hemen bütün bilginlerin şahsen hazır buldukları bu kongreye ayrıca iki yüze yakın yazılı tebliğ de sunulmuştur.

Kongrenin programına göre çeşitli ihtisas branşlarına ait seminer çalışmaları ile geceleri dokuzdan sonra başlayan gayri resmî akademik tartışma gruplarından başka üç genel oturum tertiplenmişti. Bunlardan birincisi I — *Sosyal muhteva ve sosyoloji* konusuna hasredilmişti. Bu konuya ait «panel» tartışması Fransız G. FRIEDMANN, Sorbonne'un sosyoloji profesörlerinden Raymond ARON ve Columbia üniversitesi profesörlerinden R. K. MERTON tarafından sevki idare edilmişti.

İkinci genel oturum II — *Sosyolojik metodlarda son gelişmeler* konusunda yapıldı. Bu konuya ait panel Columbia üniversitesi Tatbikî Sosyal İlimler bürosu başkanı Prof. P. LAZARFELD, Fransız Halkef-kânı Araştırma enstitüsü müdürü J. STOETZEL, Köln üniversitesi sosyoloji profesörlerinden R. KÖNIG tarafından idare edilmişti. Bu panel herşeyden önce Amerika ile Avrupa'daki sosyolojik araştırma metodlarının mukayesesine hizmet etmek üzere tertiplenmişti.

Konuşmaların başında önemle üzerinde durulan meseleler şunlardı: Sosyolojik araştırmalar gün geçtikçe müesseseleştirilmektedir; araştırmaların mahiyeti ve alanları artan ölçüde müşahhas cinstendir; halk sosyolojik araştırmalara karşı uyanık bulunmaktadır.

Tartışmanın ikinci kısmında Amerikan sosyologlarının teferruata kadar giden objektif ve amprik çalışmalara önem vermelerine karşılık Av-

rupalarının daha çok umumî, gaî ve problematik konular üzerinde durmaları, konuşma ve tartışma konusunu teşkil etmiştir.

Nihayet üçüncü kısımda amprik materyele dayanan bir mikro-sosyolojinin mi yoksa toplumu bir kül olarak kapsayan makrososyolojinin mi ağırlık merkezi teşkil etmesi gerektiği tartışıldı.

Üçüncü genel oturumun konusu III — *Sosyal plânlamanın sosyolojik veçheleri* idi. Bu oturuma İsveçli iktisatçı Gunnar MYRDAL, Fransız C. BETTELHEİM ve Polonyalı OSSOWSKI katılacaklardı. Ancak Prof. MYRDAL'ın mazereti dolayısıyla Stanford üniversitesinden Prof. BARAN bu görevi ifaya davet edildi. Bu oturumun en hararetli tartışma konusu toptan planlama usulünün üstünlükleri mihrakı etrafında toplandı. Bu arada ekonomik plânlamanın aslâ sosyal muhtevayı ihmal edemeyeceğini, plüralist bir toplumda böyle bir planlamayı mahallî idareler, siyasî partiler, sendikaların katılmaları gerektiği belirtilmiştir.

Bu genel oturumlar dışında *Tatbikî Sosyoloji* adı altında aşağıdaki çeşitli seksiyonlar aynı anda devamlı çalışmalarda bulunmuşlardır.

- 1 — Endüstri sosyolojisi
- 2 — Ziraat ve köy sosyolojisi
- 3 — Öğretim sosyolojisi
- 4 — Şehir ve bölge planlaması sosyolojisi
- 5 — Sağlık sosyolojisi
- 6 — Kütle haberleşme sosyolojisi
- 7 — Sosyal yardım planlaması ve idaresi
- 8 — Nüfus sosyolojisi
- 9 — Az gelişmiş memleketlerde iktisadî gelişme
- 11 — Aile sosyolojisi
- 10 — Etnik ve ırk münasebetleri
- 12 — Boş zaman faaliyeti sosyolojisi
- 13 — Tıp sosyolojisi

Bu seksiyonların hepsi sahasının tanınmış bir otoritesinin başkanlığında seminer veya panel halinde bütün gün süren toplantılar yapmışlardır.

Bunlardan başka *Sosyolojik metodlar* konusunda aşağıdaki seminerler yapılmıştır :

- 1 — Tecrübî metodlar semineri
- 2 — Gözleme dayanan metodlar
- 3 — Anket metodu
- 4 — Küçük grup tahlili

- 5 — Tarihi sosyoloji
- 6 — Mukayeseli metod
- 7 — İstatistikî metod
- 8 — Sosyal teorinin matematiği
- 9 — Sosyal antropolojinin metodları
- 10 — Psikoloji, psikoanaliz ve sosyoloji arasındaki münasebetler

Bu çalışmalara ilâveten ayrıca aşağıdaki özel seminerler yapılmıştır:

- 1 — Siyasî Seçkinler
- 2 — Din sosyolojisi
- 3 — Psikiatri sosyolojisi
- 4 — Film sosyolojisi
- 5 — Tarihi, Mukayeseli ve Sosyal Antropoloji metodları seminerlerinin toplu olarak tertipledikleri seminer. Bunun konusu «İsyanlar ve ihtilâl» lerdi.

Birçok konular aynı saatlerde ayrı yer ve salonlarda münakaşa edildiği cihetle, kongrede ele alınan konuların ancak bir kısmını takip imkânı hasıl olmuştu.

Şahsen kütle haberleşme vasıtaları hakkındaki Tatbiki Sosyoloji semineri; psikoanaliz, psikoloji ve sosyoloji arasındaki münasebetler konulu panel'i; siyasî seçkinler ve isyanlarla ihtilâl konulu toplu semineri ve iki genel oturumu takip etme fırsatını buldum.

Kütle haberleşme vasıtaları seminerinin başkanlığını Amerikalı M. JANOWITZ deruhde etmişti. Tartışmalar sırasında kütle haberleşme vasıtaları ile siyaset arasındaki münasebet, televizyonun çocuklarla gençler üzerindeki etkisi, yetişkinlerin eğitiminde bir vasıta olarak radyo, ekonomik davranışa tesir eden oluşlar gibi vakıalar ele alınmıştı. İkinci günü Milletlerarası Halkefkârı Araştırma Enstitüsü başkanı İngiliz Prof. ABRAMS kütle haberleşme vasıtalarında «liderlik» konusunu izaha çalıştı. Onu takip eden sözü İtalyan Prof. SARTORELLİ kütle haberleşme kavramının tahlil suretile bu vasıtaların ideolojik bir mücadele ortasında nasıl dejenere birer vasıta haline getirilebileceğini izah etmiştir. Kütle haberleşme vasıtaları ile halk efkârının teşekkülü arasındaki münasebet konusunda spikerler bilhassa bu vasıtaların şahsiyetin demokratik usuller çerçevesinde gelişmesine hizmet etmesi gerektiği hususunda ısrar etmişlerdir.

Siyasî seçkinler konusunda iki gün süren seminer. A. Passerin d'ENTEREVES'in başkanlığında toplanmıştı. Çalışmalara son derece ilgi çeken ve çeşitli tebliğler ihtiva eden elli sahifelik büyük bir matbu rapor temel teşkil etmiştir. Bu raporda N. BOBBİO, G. E. K. CATLİN,

FACCHİ, W. L. GUTTSMAN, J. LA PALOMBARA, E. LAVAU, J. H. MEISEL, E. PENNATI, G. SARTORI ve A. TOURAINE gibi milletlerarası imzalar yer almıştı. Seminerlerde ele alınan ilk mesele «siyasî seçkinler» kavramının mâna ve değeri olmuştur. Tartışmalar süresince bu kavramın üç ayrı anlama gelebileceği noktası açığa vurulmuştur. Başta Fransız sosyologlardan TOURRAINE olmak üzere bir kısım düşünürler «siyasî seçkinler» teriminin (political élite) toplum ortasında yaşayan ve teşhis edilebilen bir realiteye tekabül ettiğini ifade etmişlerdir. Bu grubun görüşü tarafımızdan da benimsenmişti. İtalyan ENTREVES ve Fransız LAVAU'nun dahil olduğu ikinci bir grup, terimi ilmî süzgeçten geçirdikten sonra, bunun ancak amprik araştırmaları yöneltecek bir hipotez vazifesini görebileceğini belirtmişlerdir. Nihayet seminere katılanların çoğunluğunu temsil eden ve aralarında Kanadalı CATLİN, Amerikalı LA PALOMBARA, Fransız MİTRANI, Rus ŞİŞKİN, Yugoslav LUKIÇ'in de yer aldığı bir grup, bu terimin toplum yapısı ile ilgili olmayan bir metafizik kavrama tekabül etmesi, ayrıca son derece muğlak olması sebebiyle bunun ilmî araştırmalar için bir esas teşkil edemeyeceği hususunda ısrar etmişlerdir. Bu sonuncu gruba göre bu kavram sadece tahminî bir karakter taşımakta ve ancak ideolojik bir rol ifa etmektedir. Bu tartışma ile ilgili olarak ileri sürülen diğer bir müşahede de, modern toplumlarda karar verme tekeline elinde tutan grupların gittikçe yayılan bürokrasileşme vetiresi sebebiyle sırf siyasî karakterlerini kaybetmeleridir. Bunu Fransız delegelerinden Bn. MİTRANI «dépolitisation des élites» tâbirile ifade etmeğe çalışarak, gerçek siyasî kudretin artan ölçüde iktisatçılarla idarecilere geçmekte olduğunu belirtmiştir.

Seminerin ikinci gününde siyasî seçkinler fenomenine uygulanacak olan metod ve böyle bir araştırmanın gayeleri üzerinde durulmuştur. Bu arada Türk delegeleri (Prof. F. Z. FINDIKOĞLU, Doç. Dr. N. ABADAN) demokratik, sosyalist ve intikal halinde olan üç tip toplumun teşhis edilebileceğini bu sebeble fenomeni dar anlamdan çok, içinde faaliyet gösterdikleri toplumun karakterine uygun bir şekilde incelenmesi gerektiği ve bu arada ordunun rolünün hesaba katılmasının uygun olacağı görüşünü savunmuşlardır. Fransız delegelerden HAMON ise, bilhassa siyasî seçkinlerin yetiştirilmesi meselesi ve nüfuz ehramındaki dağılımın araştırılmağa değer bir problem olduğunu belirtmiştir.

Tartışmanın son kısmı bir ideoloji olarak siyasî seçkinlerin değerlendirilmesi problemine tahsis edilmişti. Tartışma yine sınırları kesin olarak belirmiş iki grubun varlığına işaret etmiştir. Bir kısmına göre siyasî seçkinlerin etüdü doğrudan doğruya faşizm ve otoriter rejimleri perçinleyen sınıf telâkkilerinin bir ihyasıdır. Diğer bir gruba göre iktidarı elinde bulunduran grub kadrosuna durmadan yeni unsurlar ithal suretile

élite'in otoriter bir bünyeye bürünmesine engel olunabilir. Seminerin genel atmosferi bütün tenkide değer taraflarına rağmen MOSCA ve PARETO'nun siyasî seçkinler konusunda geliştirilmiş oldukları teorilerin bugün de çeşitli ilmî spekülasyona zemin teşkil edecek bir canlılığa sahip bulduklarını bir kerre daha açığa vurmuştur.

Sosyolojik metodlar konusunda yapılan çeşitli seminerler arasında psikoloji, psikoanaliz ve sosyoloji arasındaki münasebetleri araştıran sekiyona da devam fırsatını buldum. Amerikalı sosyoloji âleminde sosyal ilimlerin en önemli nazariyecisi olarak tanınan Talcott PARSONS'un başkanlığında yapılan bu toplantıda Sigmund FREUD'ün doktrinleri önplanda yer almıştı. Seminere katılanlar ferdin sosyal topluma intibakı sırasında geçirmekte olduğu çeşitli safhalara ve «libido» nun önemine işaret etmişlerdir. Bu arada İngiliz profesörlerinden A. T. M. WILSON'un yirmi normal aile üzerinde yapmış olduğu bir araştırma karı-koca münasebetleri ile sosyal temas arasındaki ilişkinin amprik yoldan değerlendirilmesine imkân vermiştir. Bu etüdde ailelerin sosyal dokuda işgal ettikleri mevkiye göre sosyal rollerin farklılaştığı, özenilen grup kavramının sınıf ideolojisi ile olan yakınlığı ve kişiler arasındaki karşılıklı sosyal münasebetlerin önemi üzerinde durulmuştur. Bu seminerde yapılan tartışmalar psikoloji ve sosyoloji disiplinler arasındaki yakın âlakaya rağmen, metod ve terminoloji ayrılığını da meydana çıkarmıştır.

«İsyan ve ihtilâller» konusundaki symposium, tarih, sosyal antropoloji ve mukayeseli metodlar seminerleri tarafından kolektif bir şekilde hazırlanmıştı. Bu seminerlerde tebliğde bulunan iki İngiliz raportörlerden birincisi, antropolog olan P. M. WORSLEY, diğeri tarihçi A. BRIGGS'di. Birinci spikerin Afrika ve Asya'da iptidai toplumalarda çıkan isyanlar hakkındaki antropolojik etüdlere bahsetmesine karşılık, tarihçi A. BRIGGS mukayeseli bir ihtilâl tarihçesinin ana unsurlarını tesbit yoluna gitmiştir. BRIGGS'e göre Fransız ihtilâlinde bu yana hiç bir büyük veya orta çap ihtilâl komşu ülkelerin durumu ile kıyaslanmak suretile ele alınmamıştır. Böyle bir boşluğu doldurma üzere teklif ettiği etüd alanlarını ise özetlemek mümkündür: Her ihtilâl 1) İhtilâli hazırlayan durum; 2) İhtilâlin patlak vermesine sebep olan tetik mekanizması; 3) İhtilâlin cereyan ettiği zaman unsurları; 4) İrtica teşebbüsleri; 5) İhtilâllerin milletlerarası yankıları bakımlarından incelenmelidir.

Tebliğleri kovalayan tartışmalar sırasında «meşruu düzeni gayri meşruu vasıtalar» yolu ile tanzime çalışan «ihtilâl» kavramının kifayetsiz olduğu ve bilhassa kan dökmeden çok derin etkiler yaratan endüstri ihtilâlini kapsamadığı hususu ileri sürülmüştür. Konuşmaların bir sentezini yapmaya çalışan Fransız sosyologlardan Raymond ARON, ihtilâl

fenomenleri tahlil suretile hükümet darbesi, siyasî iktidar değişimi ve siyasî rejim değişikliğine yol açan üç çeşit ihtilâl tipi tesbit olunabileceğini belirtmiştir. Bunlardan ancak mülkiyet statüsünde, siyasî rejimde ve iktidarın muhafızlığında köklü bir değişiklik istihsaline çalışanın gerçek bir ihtilâl sayılabileceğini ileri sürmüştür. Raymond ARON ihtilâllerin mukayeseli etüdüne dair en parlak bir örneğini vermiş olan ARİSTO'nun düşüncelerini özetledikten sonra dikkati bilhassa az gelişmiş memleketlerde vukuu bulan ihtilâller üzerine çekmiştir. ARON'a göre Asya veya Afrika'da vukuu bulan bir iktidar değişimi, aynı zamanda garblı bir aydınlar gurubunun fikir strüktürünü iptidaî bir sosyal topluma empoze etmesi demektir. Bu yoldan meydana gelen bir «superstructure» ise gerçek bir ihtilâle yakın tesirler uyandırmaktadır.

UNESCO tarafından tertip edilen IV cü Dünya Sosyoloji kongresi bütün sosyal ilimleri ilgilendiren konuları kapsamı, sosyoloji ile ekonomi, psikoloji, antropoloji, siyasî ilimler, ves. gibi disiplinler arasındaki sıkı bağları belirtmesi, tecrübî sosyolojinin son yıllarda kaydettiği hamle ve terakkileri meydana koyması bakımından önemli bir özellik arz etmiştir.

Kongreye başta Rusya olmak üzere Demirperde gerisi memleketlerine mensup pek çok delegenin katılması, sosyoloji konularında Batının serbest düşüncesine karşılık Doğunun katı ve kalıplaşmış fikir şemalarının bükülmezliğini bir daha isbat etti. Bununla beraber Marksist tezlerinin her vesile ile belirtilmesi Batı - Doğu arasındaki fikir alışverişinin canlı bir delili olmuştur.

Türk ilim mensuplarının kongreye ekip veya ferdî çalışmalar yolu ile daha aktif bir şekilde iştirak edemedikleri acı bir gerçektir. Bunda kongreden vaktile haber alınmaması başlıca rol oynamıştır. Nitekim Fakültemiz bu kongre hakkında ilk defa İtalyan elçiliğinin Hariciye vekâleti kanalı ile üniversiteye gönderdiği kısa bir yazı ile son dakikada haberdar olmuştur.

Sözü geçen teşekkülün uğraştığı konuların hemen hepsinin Siyasal Bilgiler Fakültesinin öğretim programında bağımsız bir ders teşkil etmesinden dolayı, bu milletlerarası teşekkülün ilerideki toplantı ve kongrelerine karşı Fakültemizin çok uyanık ve geniş bir ilgi göstermesi gerektiği kanaatindeyim.

IV cü Dünya Sosyoloji kongresine İstanbul Edebiyat Fakültesinden Prof. Ali TANOĞLU, Prof. Dr. Mümtaz TURHAN, Doçent Dr. Nezahat ARGUT; İstanbul Hukuk Fakültesinden Ord. Prof. Recai OKANDAN, doçent Dr. Rahmi ÇOBANOĞLU; İstanbul İktisat Fakültesinden Prof. Dr.

Ziyaeddin Fahri FINDIKOĞLU; Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Prof. Hilmi Ziya ÜLGEN, Doçent Dr. Mehmet TAPLAMACIOĞLU; Siyasal Bilgiler Fakültesinden Prof. Dr. Yavuz ABADAN, Prof. Bedri GÜRSOY, Doçent Dr. Nermin ABADAN katılmıştı.

İtalyan hükûmeti ve İtalyan Sosyoloji derneği kongre üyelerinin ağır lanmaları için gerekli tedbirler almış, bu meyanda Milano'daki Scala operasında özel bir bale gecesi ile Como gölünde günlük bir gezi, 'Stresa'da çok zengin bir kitab sergisi hazırlanmıştı. Bundan başka delegeler İtalya'nın sosyal yardım sahasındaki bellibaşlı meselelerini, bu arada işletmecilik alanında örnek bir müessese sayılan Olivetti fabrikalarını gezmek imkânı bulmuşlardı. Kuzey İtalya'nın en güzel gölü sayılan Laggio Maggiore'nin en şirin bir yerinde olan Stresa, kongre delegeleri için yorgunluklarını giderecek nefis manzaralar ihtiva etmesi bakımından da cazip bir toplantı yeri teşkil etmişti.

Milletlerarası Hukuk ve Sosyal Felsefe Kongresi (Eylül 1959)

Milletlerarası Hukuk ve Sosyal Felsefe derneği (Internationale Vereinigung für Rechts - und Sozialphilosophie) ellinci yıldönümünü kutlamak gayesile 27 Eylül - 1 Ekim tarihleri arasında Viyana'da toplandı.

Stresa'daki Sosyoloji kongresinden farklı olarak bu kongrede hiç bir seksiyon kurulmayıp, genel tartışmaya sunulan raporlar bir kül olarak ele alınmış ve bütün delegelerin iştirakile tartışılmıştır. Kongreye hâkim ana teması olarak «*Hukuk normu ve sosyal bünye*» seçilmiştir.

Viyana üniversitesinin eski binasında yapılan açış töreninde Finlandiyalı Prof. BRUSIİN, Milletlerarası Hukuk ve Sosyal Felsefe derneğinin elli yıllık bilânçosunu çizdi. Aynı gün öğleden sonra bugünkü Viyana üniversitesinin Hukuk Fakültesinde normal oturumlara başlandı ve ilk olarak İspanya'nın Santiago de Compostella üniversitesinden Prof. LACAMBRA «*Sosyal bünye ve hukukun şekilleri*» adlı tebliğini okudu. LACAMBRA hukuku sosyal hayatın bir şekli olarak tarif ettikten sonra her sosyal problematiğin bir hukukî çözüm yolunun bulunduğunu kaydetti. Başka bir deyimle hukuk, sosyal bir durumun belli bir şekle uygun olarak düzenlenmeğe çalışır. Böylece hukuk sosyal bünyesinin bir şekli olduğu kadar muhteva bakımından hukuk sosyal hayatın da bir unsurudur.